

آموزه های فرهنگی زنان معاصر از واقعه عاشورا

زهرا علی یاری^۱

چکیده

باتوجه به نقش حساس و سرنوشت ساز زنان در خانواده و اجتماع و لزوم آموختن از الگو برتر، در این تحقیق «آموزه های فرهنگی زنان معاصر از واقعه عاشورا» با روش پردازش توصیفی _تحلیلی و تطبیق برمتون نقلی _تاریخی بررسی گردیده و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای (رایانه) است . پیام های زنان عاشورا شامل مواردی مانند :آموزش والهام صبر و استقامت، شجاعت، پیام رسانی پس از یک حماسه و انقلاب و جهاد، پرستاری و روحیه بخشی به رزمندگان و بازماندگان شهدا، مدیریت خانواده های شهدا و بازماندگان نهضت در شرایط دشوار، تغییر ماهیت اسارت به آزادی، مراعات عفاف و حجاب می شود. زنان بنا به تعهد دینی و مسلمانی خویش، موظفند نسبت به جریان حق و باطل در جامعه و مساله ولایت و رهبری موضع داشته باشند، از رهبری حق دفاع کنند و از حکومت باطل و فسادهای مسئولان نالایق انتقاد کنند و آنجا که پای حمایت از دین در میان است، در صحنه حضور داشته باشند. نوشتار حاضر با الهام گیری از زنان عاشورا، نقش زنان در پشتیبانی از مبارزات مردان و جوانان را نشان داده و آمیختن عفاف و پاکدامنی را با تلاش و مجاهدات اجتماعی قابل اجرا نمایانده و هم به مسئولیت شهیدپروری و تربیت نسلی با ایمان، شجاع و مدافع حق، توسط بانوان توجه ویژه دارد

واژگان کلیدی: آموزه های فرهنگی، زنان عاشورایی، زنان معاصر.

۱- مقدمه

حدود ۱۴۰۰ سال پیش در سرزمینی به نام کربلا درمیان ریگزارهای خشک وبدون حیات واقعه ای شکل گرفت که با درخشش خود به ابدیت پیوست؛ «واقعه عاشورا» رهبران آن کسی جز «حسین بن علی» نبود حسینی که آیین ظلم وستم را در هم کوبید. امام حسین علیه السلام برای نجات انسان ها به پاخاست و قیام کرد ودراین راه حتی خاندان خود را هم به استقبال شهادت فرستاد. در کاروان حسین فقط یک عده سرباز نظامی شرکت نداشت. بلکه کاروانی عاشق بودنداز زن ومرد وپیر وجوان وکودک وبزرگسال که ماجرای فداکاری ها وجان فشانی هرکدام درتاریخ به جا مانده است. عاشورا مدرسه عشق وایثار وجانفشانی در راه حفظ دین وادای تکلیف شرعی است وبه همین دلیل، تکریم از عاشورا بزرگداشت هرنهضت اصیل ودارای پیام وهرخون پاکی است که درنهضت های آزادی بخش، بذل می شود.اگر زنان عاشورایی دراین قیام نبودند، شاید از عاشورا وقیام امام حسین کمتر یاد میشد ودر اذهان محو می ماند، زیرا که رسالت عظیم پیام عاشورا را زنان بزرگواری چون زینب کبری وزنان ودختران امام علیه السلام برعهده داشتند وبه راستی هم که این رسالت را چه خوب به انجام رسانیدند. زنان ودختران جامعه ما در تاسی به این بزرگان، می توانندزندگی سعادت مندی را برای خود وخانواده هایشان فراهم آورند واز نور هدایت این بزرگان بهره گیرند واز حیات سراسر برکت آنان تاثیر بپذیرند . با توجه به مطالعات انجام شده در تحقیقات مشابه صورت گرفته، و فقدان پژوهشی به این عنوان، ضرورت انجام این پژوهش دوچندان است و همین وجه الامتیاز این نوشتار، نسبت به تحقیقات پیشین در این زمینه است.

هدف از بررسی وانجام آموزه های فرهنگی زنان معاصر از واقعه عاشورا، بیان شگفتی های زنان ودخترانی که بار مبارزه ها ومصیبت ها، رنج ها واسارت ها، تنهایی وغربت را بردوش کشیدند وشجاعانه ایستادند وسربر آسمان ساییدند وهرگز تسلیم دشمنان ودژخیمان نشدند

بدین ترتیب این نوشتار سعی دارد اطلاعات جمع آوری را به روش نقلی تاریخی و روش گردآوری اطلاعات را کتابخانه‌ای (دستی، رایانه) و تجزیه و تحلیل اطلاعات را به شیوه توصیفی و تحلیلی با طرح دو سوال اساسی ذیل به سرانجام برساند.

(۱) زنان عاشورایی در پیام رسانی واقعه عاشورا چه جایگاهی داشتند؟

(۲) زنان عاشورایی چه پیام‌هایی برای زنان معاصر برجای گذاشتند؟

۲- مفهوم شناسی

۱-۲ آموزه در گستره لغت و اصطلاح

در لغت درس، یک واحد آموزشی معنا شده است. کلمات مترادف آن جریان، دوره، جهت، سمت، مسیر، روش، اصول، در طی، خط سیر، خط مشی، آموزه، آموزگان آورده شده.^۱ اصطلاحاً آموزه به مجموعه اصول آموزشی مربوط به موضوع، شخص، مرام، یا مذهب معین و یا دکترین گفته میشود^۲

۲-۲ عاشوراء در گستره لغت و اصطلاح

عشر به کسر عین و عشرت، به معنای معاشرت و مصاحبت است. معاشر به ضم میم یعنی مصاحب و عاشر اسم فاعل عشر است که خودش ثلاثی مجرد اسم مصدر عشرت است. خداوند می‌فرماید: «وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ»^۳ با زنان آن گونه که شایسته آنان است معاشرت کنید. عشیر یعنی همدم و رفیق؛ «وَلَيْسَ الْعَشِيرُ»^۴ چه بد دوستی انتخاب کرده‌اند و چه بد معاشر و رفیقی است.

العاشور از ریشه عشر به کسی گفته می‌شود که معاشرت خصلت او باشد. العاشوراء جایی که میل به معاشرت و رفاقت و مصاحبت نمایان می‌شود و افراد میل معاشرت خود را با کسی که مورد نظر

^۱ معین، محمد، فرهنگ فارسی معین با حرف آ

^۲ صدری افشار، غلامحسین، فرهنگنامه فارسی، ج ۱، چاپ سوم، تهران، فرهنگ معاصر، ۱۳۹۳، ص ۹۹

^۳ نساء/ ۱۹

^۴ حج/ ۱۳

است عرضه می‌کنند؛ و عاشورا مبالغه است از میل به معاشرت؛ یعنی روزی که میل معاشرت و رفاقت با امام(ع) به شدت بالا می‌رود.

تاسوعا؛ روزی برای وسعت ظرفیت

با خارج شدن عاشورا از سلسله اعداد، عدد بودن تاسوعا نیز مورد تردید قرار می‌گیرد و معنی نهم را از دست می‌دهد. اتسع به فتح الف یعنی گروه‌های ۹ نفره شدند. اما اتسع به کسر الف یعنی وسعت پیدا کرد - گشاد شد - فراخ گردید. اتساع یعنی گسترده شدن و گشاد شدن. بالا رفتن ظرفیت. اتساع شرائین؛ یعنی رگ‌ها گشاد شدند و ظرفیت شان برای عبور خون زیاد باشد. التاسوع چیزی که فراخی و گستردگی و ظرفیت اش زیاد باشد؛ و بالاخره التاسوعا یعنی جایی که بتوان ظرفیت را بالا برد و فراخی ایجاد کرد؛ و تاسوعا این معنی را پیدا می‌کند: روزی که ظرفیت بالا می‌رود و در سینه‌ها فراخی ایجاد می‌شود و به جای تنگی، وسعت می‌یابد.

این دو نام از ابداعات امام سجاد (علیه‌السلام) است و اگر در بعضی از روایات از پیامبر اکرم (صلوات الله علیه و آله) از عاشورا گفته شده است، اکثراً جعلیات بنی‌امیه برای کم کردن اثرات عاشورای امام حسین (علیه السلام) است، اما در مورد تاسوعا تقریباً نداریم که قبلاً از امام سجاد (علیه السلام) لغت تاسوعا به کار برده شده باشد و این معنا از عاشورا و تاسوعا خیلی عاشقانه است.^۱

بعضی از واژه‌شناسان عاشورا را کلمه‌ای عبرانی و مُعَرَّب (عربی شده) واژه عاشور دانسته‌اند. عاشورا در زبان عبری برای نامیدن روز دهم ماه تشری (ماه یهودی) به کار می‌رود^۲

۲-۳ فرهنگ در گستره لغت و اصطلاح

واژه ای فارسی و به صورت «فرهنج» نیز آمده که در عربی به معنای «الثقافة» است. «الثقافة»، یعنی دانشمند و روشنفکر، با فرهنگ بودن، فرهنگ و علوم و معارف، (محمد بندریگی، المنجد، ماده ی ثقف). حاذق بودن، زیرک بودن، زود یاد گرفتن، آبن منظور، لسان العرب، ماده ی ثقف. فرهنگ

^۱ مستحسن، عبدالله، سفری از عاشورا تا اربعین

^۲ دایرة المعارف تشیع، ج ۱۱، ص ۱۵

زنان پاکدامن و شجاع ایران اسلامی، در تبعیت از این اسوه ها، هم در صحنه مبارزات و راهپیمایی ها و تظاهرات ضدّ طاغوت حضور فعال داشتند، هم حضور سیاسی و اجتماعی خود را همراه با حفظ متانت و حجاب داشتند؛ درسی که از عاشورا آموخته بودند و پیامی که عاشورا به زنان جهان، برای همیشه و همه جا دارد

نتیجه گیری

باتوجه به اطلاعات جمع آوری شده در متن مقاله نتایج ذیل حاصل شد :

خانواده امام حسین به دو علت در نهضت عاشورا شرکت کردند:

۱_ توانایی تبلیغ و پیام رسانی زنان و کودکان

۲_ عجز دشمنان از مقابله با آنان، چون ملزم به حفظ حریم اهل بیت بودند و در صورت آسیب رسانی عواطف همگان را تحت تاثیر قرار میگرفت و برای همیشه در تاریخ محکوم می شدند.

۱- صبر و پایداری و مقاومت در برابر سختیها و مصیبتها، چه در طول نهضت و چه پس از حادثه عاشورا

۲. - شجاعت و دلیری در افشای حقایق و گفتن سخن حق در برابر سلطه جائر که در اسلام از

بزرگترین جهادها است

۳ - پیام رسانی و تبیین روشنگری در طول سفر، حتی پس از بازگشت از سفر کربلا- به مدینه که

توسط حضرت زینب و ام کلثوم و دیگر بانوان اهل بیت انجام میگرفت

۴- کارهای پرستاری پشتیبانی و امدادگری در روز عاشورا و صحنه های پس از آن

۵ - روحیه بخشی و تشجیع نسبت به رزم آوران یا ترغیب مادران یا همسران شهدا نسبت به دفاع

از امام و رهبری و فداکاری در راه حق در عمل زنان اهل بیت و همسر زهیر، همسر مسلم بن

عوسجه ام وهب همسر خولی و...

۶ - مدیریت در شرایط بحران که عمدتاً نقش حضرت زینب (س) بود به عنوان قافله سالار اسیران

و سرپرست کودکان و حفظ و مدیریت آن مجموعه داغدار، در شرایط سخت دوران اسارت و در

مقابل نیروهای دشمن و کوچ دشوار شهر به شهر تا رسیدن به شام و سپس مدینه

۷ - تغییر ماهیت اسارت و تبدیل آن به آزادسازی انسانها و بیدادگری اذهان جامعه زینب ام کلثوم

وفاطمه دختر امام حسین اسیران آزادی بخش بودند و ذهنیت مردم را نیز از اسیران جنگی متحول

ساختند.

۸ - عمق بخشیدن به بعد تراژدیک حادثه که حاصل نفس حضور زنان و دخترکان در یک ماجراست و تأثیرگذاری عاطفی صحنه های پس از عاشورا و بسیج عواطف به نفع جبهه حق گریستن و سوگواری اهل بیت (ع) و گریاندن مردم کوفه و شام با سخنرانی هایش از عوامل این عمق بخشی به بعد عاطفی حماسه عاشورا بود.

۹ - مراعات حدود الهی و عفاف و متانت یک زن مسلمان و متعهد حتی در شرایط اسارت و زیر سلطه سربازان دشمن.

منابع و ماخذ

قرآن کریم

- ۱- آیتی، محمد ابراهیم، بررسی تاریخ عاشورا، تهران، صدوق، هشتم ۱۳۷۲.
- ۲- ابن اثیر، الکامل، ج ۲، بیروت، اول، ۱۳۸۵ ق
- ۳- ابن نما حلّی، مثير الاحزان، ترجمه علی کرمی، قم، حاذق، ۱۳۸۰
- ۴- بحرانی، هاشم، البرهان فی تفسیر القرآن، قم، مؤسسه البعثه، اول، ۱۴۱۵ ق
- ۵- جزایری، نور الدین، الخصائص الزینبیه، قم، مسجد مقدس جمکران، دوم ۱۳۷۲
- ۶- سبط بن جوزی، تذکره الخواص، قم، منشورات الشریف الرضی، اول، ۱۴۱۸
- ۷- سید بن طاووس، لهوف، مکتبه الحیدریه، نجف، اول، ۱۳۸۵ ق.
- ۸- سماوی، محمد، انصارالحسین، سید ناصر هاشم زاده، امیر کبیر، سوم، ۱۳۹۱
- ۹- شریف القرشی، باقر، حیاة الامام الحسین بن علی، دارالکتب العلمیه، قم، اول، ۱۴۰۹ ق
- ۱۰- صدر حاج سید جوادی، احمد، دایرة المعارف تشیع، بنیاد طاهر، ۱۳۶۰
- ۱۱- صدری افشار، غلامحسین، فرهنگنامه فارسی، ج ۱، چاپ سوم، تهران، فرهنگ معاصر، ۱۳۹۳
- ۱۲- طبری، تاریخ طبری، ایران، دوم، ۱۳۶۲
- ۱۳- کامل بهایی، طبری، عمادالدین حسن بن علی، تهران، مرتضوی، ۱۳۸۳
- ۱۴- لسان العرب، ابن منظور، محمد بن مکرم، دارصاد، بیروت، چاپ سوم ۱۴۱۴ ه ق،
- ۱۵- مازندرانی، ابن شهر آشوب، مناقب آل ابیطالب، نجف، مطبعه الحیدریه، سوم، ۱۳۷۶ ق
- ۱۶- مامقانی، تنقیح المقال، ایران، اول، ۱۴۳۱
- ۱۷- مدرسی، محمد تقی، نمونه های ایثار، مترجم: کوروش علیانی، محبان، اول، ۱۳۷۷
- ۱۸- مجلسی، محمد باقر، زندگی حضرت امام حسین (ع)، ترجمه محمد جواد نجفی، تهران، اسلامی، ۱۳۶۴
- ۱۹- مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، ج ۴۵ و ۴۴، اول، دارالکتاب اسلامی، ۱۳۱۵

- ۲۰- محسن، امین، اعیان الشیعه، دارالمعارف، اول، ۱۴۲۱
- ۲۱- محلاتی، ذبیح الله، ریاحین الشریعه، دارالکتب الاسلامیه، تهران. اول، ۱۳۹۶ش
- ۲۲- محمدی ری شهری، دانش نامه امام حسین (ع)، دارالحديث، اول، ۱۳۲۵
- ۲۳- مستحسن، عبدالله، سفری از عاشورا تا اربعین، مشهور، اول، ۱۳۹۴
- ۲۴- مصطفوی، حسن، التحقيق فی الکلمات القرآن الکریم، ج ۲، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰ش

- ۲۵- مطهری، مرتضی، حماسه حسینی، انتشارات صدرا، ۱۳۷۷
- ۲۶- معین، محمد، فرهنگ فارسی معین با حرف آ
- ۲۷- مقرر، مقتل الحسین، ال علی علیه السلام، سوم، ۱۳۸۴
- ۲۸- ملتجی، مهدی، کتاب بزرگ بانوی جهان زینب، انتشارات اشرفی، سوم، ۱۳۸۴
- ۲۹- میردامادی، سیدباقر، پیام عاشورا، ج ۱، انتشارات اندیشه مولانا، ۱۳۹۴
- ۳۰- یعقوبی، ابن واضح، تاریخ یعقوبی، بیروت، دار صادر، بی تا، ۱۳۵۸

مجلات و سخنرانی و سایت

- ۱- بیانات حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی، در جمع عزاداران عاشورای حسینی (ع)، شبستان امام خمینی (ره)، حرم حضرت فاطمه معصومه علیها السلام، ۱۴/۸/۱۳۹۳.
- ۲- پایگاه حوزه، مجلات، کوثر شماره ۴۱
- مفید، ارشاد، ج ۲، ص ۵۸
- ۳- مجله معرفت، ش ۲۶، ص ۴۸، مقاله از محمد علی رضایی اصفهانی